

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARAQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

Ro'yxatga olindi: 26.09.2024

SD-60220400

"TASDIQLAYMAN"

Samarqand

2024 yil

**ETNOARXELOGIYA
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	200000 – Sa'nat va gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi:	220 000 – Gumanitar fanlar (Tillardan tashqari)
Ta'lim yo'nalishi:	60220400 – Arxeologiya

Fan/modul kodi <i>ET/306</i>		O'quv yili 2025-2026	Semestr 3	ECTS – Kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fan nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)
	Etnoarxeologiya		70	110	180

Fanning maqsadi (FM)	
FM1	I. FANNING MAZMUNI Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda “Etnoarxeologiya” fanining shakllanishi va taraqqiyoti, uning tarixiy fanlarni o'rganishdagi o'imi, jahon hamda, mamlakatimiz hududida moddiy-madaniyatlarning o'zaro bog'liqligi va xususiyatlari munosabatlarining shakllanishi haqida bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir. Shuningdek, mazkur fan arxeologiya ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavriatni buyurtmachi tashkilot hisoblanuvchi Madaniy meros agentligi Yaxyo G'ulomov nomidagi Samarqand arxeologiya institutiga dala arxeologik tadqiqotlarni amalga oshirishda shu soha bo'yicha to'la qonli bilim ko'nikmasiga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlashga o'z mazmuni bilan xizmat qiladi. Fanning vazifasi – talabalarda fanning nazariy va amaliy masalalarini shuningdek, arxeologik manbalar turlari. Arxeologik manbalarining qadimgi davr tarixini yoritishdagi o'imi va ahamiyati. Arxeologik yodgorliklar. Arxeologik yodgorliklar turlari. Aholi manzilgohlari, qabr-qo'rg'onlar majmualari, diniy inshootlar majmualari, ishlab chiqarish bilan bog'lik inshootlar va majmualarini o'rgatishdan iborat.

Fan mazmuni
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M 34 soat) Kirish. Fan predmeti, maqsad, vazifasi, Etnologiya fanining fan sifatida shakllanishi. Respublikamiz mustaqillikni qo'lga kiritgandan so'ng Vatanimiz asl tarixini yaratishga alohida e'tibor qaratganligi masalasi. Milliy qadriyatlarimiz, an'analarimiz, urf-odatlarimiz, bayramlarimiz tiklanayotganligi masalasi va bu borada muhtaram Prezidentimiz Islom Karimovning alohida g'amxo'rliqi. «Etnologiya asoslar» faniga yangicha yondashuv va bu borada mavjud konsepsiyalar masalasi. Etnologiya-qadimiy fan. Uning zamonaviy yevropacha nazariy asoslari xalqlar to'g'risida mustaqil fan sifatida XIX asr o'rtalarida shakllangan. “Etnos” so'zi ilk bora qadimgi yunon tilidagi manbalarda uchraydi. Dunyo xalqlari klassifikatsiyasi. Geografik klassifikatsiya. Tarixiy-etnologik viloyatlar. Dunyo xalqlarining antropologik tarkibi. «Irqlar», «irqiy tiplar». Yirik irqlar va ularning xususiyatlari. Kichik irqlar. Til klassifikatsiyasi. Morfologik va gnesologik. Til oilalarining genetik aloqalari. Etnos va til munosabatlari. Mustaqil

tillar haqida. Din etnos madaniyatining muhim omili sifatida. Dunyo dinlari: islom, xristianlik, buddizm. Davlat dinlari. Urug'-qabilachilikka oid diniy tasavvurlar. Xo'jalik madaniy tiplar. Ho'jalik-madaniy tiplarning (HMT) asosiy belgilari. O'zlashtirish va ishlab chiqarish xo'jalik-madaniy tiplari.

Avstraliya va Okeaniya xalqlari.

Avstraliya va Okeaniya aholisining etnogenezi va etnik tarixi asosiy bosqichlari. Avstraliya va Tayemaniyaliklarning kelib chiqishi. Polineziyaliklarning shakllanishiga oid g'oyalar. V.Gumbold, Te Rangi Xiroalar g'oyasi. Tur Xayerdalning polineziyaliklarni Amerika aholisi bilan aloqador ekanligi haqidagi g'oyasi. Yevropaliklarning Avstraliya va Okeaniyaga kirishi. Yangi Gvineya papuaslari. Lingvistik va antropologik xususiyatlari. Melaneziya xalqlari. Xo'jaligi, moddiy va madaniyatlaridagi o'ziga xosliklar.

Osiyo xalqlari etnologiyasi.

Osiyo qit'asi xalqlariga oid umumiy ma'lumotlar. G'arbiy (Old), Janubiy va Janubiy – Sharqiy, Markaziy va Sharqiy Osiyo xalqlarining etnogenezi va etnik tarixi. Zamonaviy aholisining etnik tarkibi. Lingvistik va antropologik klassifikatsiyasidagi xususiyatlar. Old Osiyo dehqonchilik va chorvachilik vatani sifatida. Xo'jalik taraqqiyoti. Asosiy xo'jalik madaniy tiplari. Aholining uy-joylari, kiyim-kechaklari, taomlari. Osiyo xalqlarining ma'naviy madaniyatlari. Xalq og'zaki ijodi. Aholining oilaviy turmushi va ijtimoiy, diniy munosabatlari.

O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlari.

O'rta Osiyo xalqlarining etnogenezi va etnik tarixi. Irqiy hamda tillardagi umumiylik va o'ziga xosliklar. Aholining an'anaviy xo'jaliklari. Xo'jalik madaniy tiplar va etnik chegaralar nomutunosibligi. Dehqonchilikning vujudga kelishi, taraqqiyoti. Moddiy madaniyati. Uy-joylarning aholi xo'jaligi bilan bog'liqligi. An'anaviy kiyimlari. Hunarmandchilik. O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlarining taomlaridagi xususiyatlari.

Old va Janubiy osiyo xalqlari

Janubiy Osiyoda afsonalar, rivoyatlarda tarannum etilgan Hindiston joylashgani. Aholisi 1 mlrd 250 mln dan ziyod ekanligi: Hindiston, Pokiston, Nepal, Butan, Bangladesh, SHri-Lanka, Maldiv Respublikasi. Hindiston yarimorolining avstralo-dravid aholisi dravid tillari: tamil, telugu, kannara va malayalida 250 mln aholi so'zlashishi. Dravidlar irqiy xususiyatlari. Bo'yining baland emasligi, qorabadan rangi, boshining cho'zinchoqligi, keng burun, qalin lablari va yirik tishlari – avstroloid irqiga mansubligi. Kiyimlari, taomlari, o'tmishdagi va hozirdagi xo'jalik faoliyatlari.

Shimoliy, Sharqiy va g'arbiy Afrika xalqlari.

Hududiy jihatdan Shimoliy Afrikaga: Jazoir, Misr, Liviya, Mavritaniya, Marokash, Sudan, Tunis; Shimoliy-Sharqiy Afrikaga: Jibuti, Somali, Eritreya, Efioppeya kirib umumiy aholisi 224 mln kishidan ko'proq. Sahrodan janubda 242 mln aholi yashab: Benin, Burkina-Faso, Gambiya, Gana, Gviniya, Gviniya Bisau, Kabo-Verde, Kot-d'Ivua, Liberiya, Mali,

Markaziy, Tropik va Janubiy Afrika xalqlari.

Nirger, Nigeriya, Senegal, Serre-Leone, Togo, Gabona, San Tome va Prinsit, Kamerun, Markaziy Afrikada: Angola, Kongo xalq respublikasi, Kongo demokratik respublikasi, Markaziy Afrika respublikasi, Chad; SHarqiy Afrikada: Burundi, Zambiya, Kenia, Komar orollari, Mavrikiy, Madagaskar, Malavi, Mozambik, Seyshil orollari, Tanzaniya, Uganda, ruanda, Janubiy

Afrikada: Botsvana, Lesoto, Namibiya, Svazilend, JAR.

Amerika xalqlari.

Shimoliy Amerika hududi 24,2 mln km.kv. AQSH (270 mln), Kanada (30 mln), Grelandiya oroli (Daniya) dan iborat ekanligi. Tub aholi bundan 30 mng yil muqaddam Shimoliy – Sharqiy Osiyodan, Bering bo‘g‘ozi orqali o‘tganligi. Dastlabki aholi guruhlari ovni terimchilik bilan birga olib borgan. Irqiy tasnif. Amerika hindulari, ayniqsa eskimoslar Shimoliy va Sharqiy Osiyo aholisi bilan birga katta mo‘g‘il irqiga kirishi: uning eskimos, atlantik va tinchokeani tillarida ayrim rasa tafovutlari mavjudligi.

Evropa xalqlari.

Etimologik ma‘nosi. Yevropa xalqlarining etnik tarixi va shakllanishi. Til klassifikatsiyasi. Hind-Yevropa, Oltoy, Ural til oilalari. Antropologik tarkibi. Kichik irqlar. Yevropa aholisining xo‘jaligi va moddiy madaniyati. Uy-joylaridagi o‘ziga xoslik. An‘anaviy kiyimlari. Ijtimoiy turmushi va ma‘naviy madaniyatlari. Xalq og‘zaki ijodi. Dostonlar. Ertaklar. Evropa axolisining etnogenezi va etnik tarixi. Fransuz, nemis, frantsuz va boshqa Evropa millatlarini shakllanish jarayoni. Eng qadimgi va antik davrda Evropaning etnografik xaritasi.

III. Mashg‘ulotlar shakli: seminar (S 36 soat)

S1	Etnologiya faning asosiy yo‘nalishlari va maktablari
S2	Etnogenez va etnik tarix.
S3	Yer shari aholisining etnik tarixi
S4	Dunyo aholisining klassifikatsiyasi.
S5	Avstraliya va Okeaniya xalqlari
S6	G‘arbiy Osiyo xalqlarining moddiy va ma‘naviy madaniyati
S7	O‘rta Osiyo va Qozog‘iston xalqlari.
S8	Janubiy Osiyo xalqlari
S9	G‘arbiy Afrika xalqlari.
S10	Markaziy va Janubiy Afrika xalqlari
S11	Markaziy va Janubiy Amerika xalqlari.
S12	Yevropa xalqlari
S13	O‘rta Osiyo xalqlari antropologik klassifikatsiyasi.
S14	Shimoliy, Sharqiy va g‘arbiy Afrika xalqlari.
S15	Old va Janubiy osiyo xalqlari
S16	Amerika xalqlari.
S17	Markaziy, Tropik va Janubiy Afrika xalqlari.
S18	Osiyo xalqlari etnologiyasi.

IV. Mustaqil ta‘lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta‘lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

	Mustaqil ta‘lim topshiriqlari
1.	O‘zbek etnologiya maktabining shakllanishi masalasi
2.	Etnogenetik jarayon, etnos, ya‘ni elat, millat.
3.	A. Asqarovning o‘zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixiga doir tadqiqotlari.
4.	K. Shoniyozovning o‘zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixiga doir tadqiqotlari.

5.	Old Osiyo xalqlarining xo'jaligi va madaniyati
6.	Janubiy-Sharqiy Osiyo xo'jaligi va madaniyati
7.	Sharqiy Osiyo xo'jaligi va madaniyati
8.	Avstraliya xalqlari madaniyati
9.	Markaziy Yevropa xalqlari madaniyati.
10.	Shimoliy Amerika xalqlari xo'jaligi va madaniyati
11.	Janubiy Amerika xalqlari xo'jaligi va madaniyati
12.	Shimoliy Amerika xalqlari moddiy madaniyati.
13.	Markaziy Afrika xalqlari ma'naviy madaniyati.
14.	Kavkaz xalqlari xo'jaligi va madaniyati.
15.	O'zbek xalqining to'ylari.
16.	O'zbek xalqining marosimlari, uy-joylari bilan bog'liq urf odatlari
17.	Janubiy-Sharqiy Osiyo xo'jaligi va madaniyati
18.	Sharqiy Osiyo xo'jaligi va madaniyati
19.	Janubiy Amerika xalqlari xo'jaligi va madaniyati
20.	Shimoliy Amerika xalqlari moddiy madaniyati.
“Etnoarxeologiya” fani bo'yicha mustaqil ta'lim mavzulari uning mazmunini yoritish maqsadida tanlangan va talabada shu haqida bilim ko'nikmasini shakllantirish nazarda tutilgan. Jumladan, dunyo xalqlarini o'rganish bo'yicha dastlabki ekspeditsiyalar, O'rta Osiyo miqiyosida dastlabki tuzilgan etnoarxeologik ekspeditsiyalari tarixi haqida talabada bilim ko'nikmasini shakllantirish e'tiborga olingan. Masalan, O'zbekiston, O'rta Osiyo, Afrika, Amerika hududida dastlabki arxeologik tadqiqotlarni olib borgan ekspeditsiya hisoblandi. Bu ekspeditsiya dastlab etnoarxeologik obyektlarni o'rgangan bo'lsa, keyingi yillarda keng ko'lamda arxeologik qazuv ishlari amalga oshirilgan. Ushbu mavzu haqida keyingi tadqiqotlar olib borgan ekspeditsiya faoliyati ham keng ma'lumotlar berib ular haqida ham o'quvchilar bilim ko'nikmasiga ega bo'ladi. Shu mazmunda MT da nazarda tutilgan mavzular haqida talabalar ish olib borishadi. Barcha keltirilgan mavzularni har biri to'g'risida talabalar qay tarzda o'zlashtirish, bilim ko'nikmasiga ega bo'lish mexanizmi fanning sillabusida ochib beriladi.	

3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • “Etnoarxeologiya” fanidan talabalar, ushbu davrda tarixiy tadqiqotlar ko'lamini, davrning o'z dolzarb muammosini tadqiqotlarning metodologik asoslari haqida <i>tasavvur va bilimga ega bo'lishi</i>; • Talaba “Etnoarxeologiya” fanining alohida fan sifatida mavqyeiga ega bo'lishi, o'rganilayotgan davr va bugungi kun tarix fanining dolzarb muammolarini to'g'ri talqin qilish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>. • Talaba o'zlashtirayotgan fan bo'yicha egallagan bilimlarini tahlil qilish to'plangan tarixiy tajribani ilmiy va pedagogik amaliyotda samarali qo'llash <i>malakalariga ega bo'lishi kerak</i>.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar;

	• interfaol keys-stadilar; • munozara, • o'z-o'zini nazorat. • "Aqliy hujum", • "Muammo"; • Krossvord • Annogrammalar • Ko'chma dars mashg'ulotlari
5.	VII. Kreditni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy nazorat shakllari, hamda mustaqil ta'limda berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Salimov T.O'. Jahon xalqlari etnologiyasi (O'quv qo'llanma). –T., 2020. 2. A. Asqarov. O'zbek xalqining etnogenizi va etnik tarixi. T. 2015 3. Ashirov A. Etnologiya. –T., 2014. 4. Jabborov Iso. Jahon etnologiyasi asoslari. Toshkent. "Yangi asr avlodi", 2005. 5. А.П. Садохин. Етнология. Учебный словарь. М. 2002 6. K. Shoniyozov. O'zbek xalqining shakllanishi jarayoni, T., 2001. 7. Jabborov Iso. Jahon xalqlari etnografiyasi. Darslik. Toshkent.1985 Tavsiya qilinadigan qo'shimcha adabiyotlar 1. Jabborov Iso. Etnografiya asoslari. Toshkent. 1981 2. Jabborov Iso. Etnografiya va jahonning etnik qiyofasi. -T., 1982 3. Jabborov Iso. O'zbek xalqi etnografiyasi. Toshkent. 1994 4. Jabborov Iso. Antik madaniyat va ma'naviyat xazinasini. –T., 1999 5. Jabborov Iso. O'zbeklar. Turmush tarzi va madaniyati. Toshkent.2003 6. Jabborov Iso. Jabborov S. Jahon dinlari tarixi. Toshkent. 2002 7. Tokarev S.A. Основы этнографии. М. 1986. 8. Axmedov B.A O'zbeklarning kelib chiqish tarixidan. T. 1962 9. Народы Африки. Под.ред.E.G. Lvovoy M. 1986. 10. Народы Мира. Серiya. М. 1954- 1966. 11. Miroslav Stingl Tainstvennaya Polineziya. M., «Nauka», 1991.
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti O'quv-uslubiy kengashining 2024 yil "___" _____dagi ___-son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: Berdiyev R – Sharof Rashidov nomidagi SamDU, "Arxeologiya" kafedrasi katta o'qituvchisi Berdiqulov M.T – Sharof Rashidov nomidagi SamDU, "Arxeologiya"

	kafedrası assistenti (PhD).
9.	Taqrizchilar: Ergashev O.T – Sharof Rashidov nomidagi SamDU, “Arxeologiya” kafedrası mudiri, dotsent (ichki) Sandiboyev A.N – Yahyo G’ulomov nomidagi , Samarqand Arxeologiya instituti katta ilmiy xodimi, Phd (tashqi).

Fan dasturlar va mustaqil ta’lim topshiriqlarni ishlab chiqishga mas’ul ekspert guruhi a’zolari:

“Arxeologiya”
kafedrası mudiri:

Tarix fakulteti dekani:

SamDU o’quv ishlari
bo’yicha prorektori:

prof. Xolmatov N.O’
dots. Ergashev O.T.

dots. Ergashev O.T.

prof. Djurakulova D.M.

